
РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 338.46

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.30>

Антоненко І.Я.

доктор економічних наук, професор,
Національний університет харчових технологій,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2299-2365>

Курбацький І.Ю.

магістрант,
Національний університет харчових технологій

Antonenko Iryna, Kurbatskyi Illia

National University of Food Technology

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ЗА ВИДАМИ В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

STATE AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF TOURISM BY TYPE IN THE KHMELNYTSKYI REGION

Розвиток туризму Хмельницької області є стратегічно необхідним та вигідним, оскільки тут є велика кількість природно-рекреаційних, історико-культурних ресурсів та потенційних дестинацій, що не отримали належного маркетингового забезпечення та відповідного брендингу. В умовах високої конкуренції потенціал області неосяжний, адже має можливість розвиватися майже в усіх напрямках туризму, таких як: рекреаційний, пізнавальний, гастрономічний, екологічний, історико-культурним та ін. Тому вкрай важливо проаналізувати туристичні ресурси області та їх потенціал, охарактеризувати сучасний рівень розвитку та інноваційних впроваджень у сфері туризму, виділити існуючі та потенційні туристичні дестинації, які необхідно враховувати при розробці турів, визначити існуючі проекти для загального розвитку туризму, обґрунтувати, описати заходи, що вживаються для підвищення рівня туристичної активності та вдосконалення туризму в цілому, визначити напрями подальшого розвитку туризму в регіоні.

Ключові слова: регіон, туризм за видами, розвиток, дестинація, туристичний потенціал, туристична привабливість території.

The development of tourism in the Khmelnytsky region is strategically necessary and profitable, since there are a large number of natural and recreational, historical and cultural resources and potential destinations that have not received proper marketing support and appropriate branding. In conditions of high competition, the potential of the region is immeasurable, because it has the opportunity to develop in almost all directions of tourism, such as: recreational, educational, gastronomic, ecological, historical and cultural, etc. Therefore, it is extremely important to analyze the tourism resources of the region and their potential, to characterize the current level of development and innovative implementations in the field of tourism, to highlight existing and potential tourist destinations that must be taken into account when developing tours, to identify existing projects for the general development of tourism, to justify and describe measures that are used to increase the level of tourist activity and improve tourism in general, to determine the directions of further development of tourism in the region, to reveal the role of the regional tourism development program as a key factor of the regional tourism policy, to determine the opportu-

---

nities of the region regarding the prospects of tourism development and to provide proposals for solving problems caused by a difficult situation in the country, including the covid-19 pandemic, military operations since 2014, annexation of territories. In order to create a positive image of Khmelnytskyi as an attractive tourist region, significant efforts are needed, namely: development of the media and social environment, improvement of the information system, deepening of marketing research and surveys, encouragement of investors to invest in the reconstruction and construction of modern hotels, catering establishments and other types and forms of tourist infrastructure. A large increase in foreign and domestic tourists is expected after the end of hostilities, so full efforts should be made to correct all identified deficiencies. Only then Khmelnytskyi, which has great tourist potential, will attract tourists and develop other segments of the tourist market.

Key words: region, tourism by types, development, destination, tourist potential, tourist attractiveness of the territory.

Постановка проблеми. Розвиток туризму Хмельницької області є стратегічно необхідним та вигідним, оскільки тут є природно-рекреаційні та історико-культурні ресурси, які цікаві, або можуть зацікавити потенційних туристів, але на даний час не отримали належного маркетингового забезпечення й брендингу. Туристичні ресурси Хмельниччини різноманітні і можуть бути забезпечені такими видами туризму як рекреаційний, пізнавальний, гастрономічний, екологічний, історико-культурний та ін. В той же час, головною проблемою розвитку туризму Хмельницької області є відсутність системної підтримки у розбудові туристичної інфраструктури, відсутність ефективного управління галуззю, неспроможність конкурувати на міжнародному ринку, а також відсутність розвитку наявного туристичного потенціалу, який безперечно є одним з найбагатших в країні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження туристичного потенціалу Хмельницької області викладені в працях таких вчених, як: Баженова С.Е, Буторіна В. Б., Долинська О.О., Коваль Л.М., Костюк О.М. та ін. Кожен вчений досліджував відповідний сегмент, від впливу лісових рекреаційних масивів до історико-культурного потенціалу області, що впливає на загальний потенціал туризму та надає можливість оцінювати розгорнуту та повну інформацію щодо стану туризму в області.

Формулювання цілей статті. Ціллю дослідження є проаналізувати туристичні ресурси, їх потенціал, описати сучасний етап розвитку та інноваційний впровадження в сферу туризму області, окрім цього, обґрунтувати та визначити заходи, які проводяться для підвищення рівня активності туристів та покращення туризму області в цілому.

Виклад основного матеріалу. Туристичний потенціал Хмельницької області є необмеженим, про що свідчить її багатий туристично-рекреаційний та історико-культурний потенціал, сприятливий клімат та особливості географічного розташування області. Область характеризується чіткими характеристиками: стрімким розвитком внутрішнього туризму, різноманіттям туризму за видами, наявністю в кожному з її районів цікавих конкурентоспроможних туристичних продуктів, екскурсій, культурних програм та дозвілля, що передбачають активний, здоровий відпочинок.

Хмельницька область увійшла в топ-5 областей України за туристичною привабливістю. Вона вважається центром інноваційних видів туризму в Україні та одним із найбільш потенційно привабливих туристичних районів. На території області розташовано 142 пам'ятки культурної спадщини національного значення, 54 природні заповідники, 34 пам'ятки природного місцевого значення, 2 національні парки («Подільські Товтри» (найбільший парк у Європі) та «Мале Полісся») та 2896 пам'яток культурної спадщини. Крім того, на Хмельниччині є низка ботанічних пам'яток природи, особливо в районі Святого озера Ізяславського району, геологічних пам'яток – печера «Атлантида» в селі Завалля Кам'янець-Подільського району та Бакотський скельний монастир [8].

Ландшафтні та гідрологічні заповідники об'єднують 2 442 пам'ятки історії, 205 пам'яток архітектури і 105 пам'яток археології, 1 104 пам'ятки, що пропонуються до охорони відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» та 463 пам'ятки мистецтва [8; 11].

Хмельницька область посідає третє місце в Україні, після Криму та Карпат, за рослинним різноманіттям, налічуючи понад 1700 видів рослин, 116 з яких занесені до Червоної книги України.

Найбільш привабливою для туристів точкою є найбільший у Європі природний парк «Подільські Товтри». У природному парку зберігається близько 80 видів птахів, тварин і комах та 60 видів рослин, які занесені до Червоної книги України. Його флора становить третину від загального складу національних парків України, а фауна п'яту частину всіх видів тварин. Наразі понад 15% території області охоплено природно-заповідним фондом, що являється найкращим показником по всій Україні. В районі також знаходиться одна з найкрасивіших карстових печер «Атлантида» [3; 11].

У південній частині парку розташований один з найпопулярніших туристичних об'єктів області – місто Кам'янець-Подільський. На базі міста розташований Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець», де знаходиться понад 168 пам'яток архітектури.

Кам'янець-Подільська фортеця є номінантом до реєстру світової культурної спадщини ЮНЕСКО, а також одним з семи чудес України. Наразі місто Кам'янець-Подільський має репутацію фестивальної точки України, де проводяться різні традиційні івенти та культурні заходи, як Всеукраїнські так і Міжнародні, наприклад, «Козацькі забави», «Лицарські турніри», «Остання столиця», «Фестиваль повітряних куль» та різні дитячі фестивалі. Такі фестивалі набули популярності не лише в нашій країні, а й за її межами, тому вони є однією з ключових особливостей туристичного розвитку області.

Одним з найстаріших музеїв України, заснованим у 1899 році, є Кам'янець-Подільський історичний музей-заповідник. У його фондах зберігається понад 116 тисяч експонатів. Сьогодні музей розміщений у 6 об'єктах, які використовуються для проведення семінарів, екскурсій, театральних постановок та урочистих церемоній. Кам'янець-Подільський історичний музей-заповідник також входить до міжнародного списку визнаних музеїв світу.

Поблизу міста Кам'янець-Подільський слід також виділити такі природні об'єкти як Михайлівський парк, «Манівецька дача», «Кармелюкова гора», «Пановецька дача» та місцевий ботанічний сад. Щороку Кам'янець-Подільський відвідує до 250 тис. туристів, з них близько 30 тисяч з інших країн. Також відмітимо славетні фортифікаційні споруди, які побудовані у селищі Меджибожі та у місті Старокостянтинові [5; 11].

Цінною окрасою української культури є однойменний замок у селищі Меджибіжі. Наразі замок перероблений під музей, який приваблює туристів з багатьох країн світу, Франції, Великобританії, Австрії, Канади. У селі знаходиться могила Боал Шем Това, засновника хасидизму, однієї з найбільших течій іудаїзму, яка є своєрідною Меккою для релігійних паломників-хасидів [1].

Відносно низька концентрація промисловості, сприятлива екологічна ситуація та значний потенціал рекреаційних ресурсів, які в сучасних умовах використовуються лише частково, є сприятливими факторами для розвитку туризму та рекреації в області.

Хмельниччина багата на природні ресурси, які дозволяють динамічно розвивати туризм та рекреацію. За рівнем забезпеченості територій рекреаційного характеру область посідає перше місце по Україні, а природно рекреаційні ресурси займають друге місце в структурі природно-рекреаційного потенціалу.

На території Хмельницької області налічується 9 родовищ лікувальних мінеральних вод. Найбільшим родовищем мінеральних вод є Збручанське родовище (типу «Нафтуся»), на базі якого утворено державний курорт «Сатанів». Різноманітні інститутські дослідження показали, що лікувальна ефективність Збручанської мінеральної води в 4-5 разів вища, ніж у трускавецької «Нафтусі» [10].

Всього область налічує 160 готельних закладів на близько 6000 ліжок/місць та 700 закладів громадського харчування. Туристична пропускна спроможність складає близько 7000 людей в день, а згідно з реєстром Державного агентства України

з туризму та курортів на території Хмельницької області здійснюють діяльність до 100 туристичних підприємств [8].

За даними Головного управління статистики Хмельницької області, динаміка туристичного потоку за останні 20 років має досить нестабільні коливання, але ці показники покращилися між 2015 та 2021 роками (табл. 1).

Таблиця 1

Туристичні потоки у Хмельницькій області (осіб), 2015–2021 рр.

Роки	Кількість туристів, зокрема:			
	обслужених суб'єктами туристичної діяльності	іноземних туристів	громадян України, які подорожували за кордоном (виїзні туристи)	внутрішніх туристів
2015	25416	-	15227	10189
2016	19885	-	14158	5727
2017	26829	30	14448	12351
2018	25738	1	13720	12017
2019	27613	4	19820	7789
2020	11073	-	10271	802
2021	18270	-	6570	11700

Джерело: [4]

Спад розвитку туризму між 2012 та 2014 роками був зумовлений складною ситуацією в країні. Світова фінансова криза 2008–2009 років, а потім анексія Криму російською федерацією та антитерористична операція на сході України, це все негативно вплинуло на динаміку розвитку туризму в Хмельницькій області. Кількість обслугованих туристів впала на 26%, а кількість іноземних скоротилася у двічі, кількість українців, які виїжджали за кордон, зменшилася на 34%, а внутрішні потоки впали на 25% порівняно з попереднім роком. До 2019 року туристичний попит покращився і встановив новий рекорд, але пандемія 2020 року знову зупинила розвиток туризму, туристичний потік впав на 72 %, що відкинуло галузь до рівня 90-х років минулого століття. В той же час пізнавально-рекреаційні тури залишаються найпопулярнішими для туристично-екскурсійних подорожей до Хмельницької області [7].

У 2019 році послугами туристичних підприємств в Хмельницькій області скористалися 27613 особи, з яких 97% були громадянами України. У 2017-2019 роках туристичні підприємства області обслужили 35 іноземних туристів. У 2019 році близько 7789 українських туристів подорожували в межах країни, а ще 8820 виїжджали за кордон, а у 2020 році кількість обслугованих українських туристів становило вже 11073, з яких виїзних туристів становило 10 271 [4].

Через пандемію туристичні підприємства почали активно розглядати внутрішній ринок, як перспективу на майбутнє, й зокрема Хмельниччину, де під час 2021 року зафіксовано зростання на 65% [2].

Аналізуючи тенденцію зростання туристичних потоків до області, можна вважати, що при наявному ресурсному та інфраструктурному забезпеченні дана дестинація є затребуваною, але всі туристичні дестинації потребують постійного вдосконалення, як з точки зору дизайну та якості послуг, так і з точки зору підвищення комфорту проживання, харчування тощо. Кожна туристична територія та продукт повинні адаптуватися до потреб основного туристичного потоку, аналізуючи при цьому потреби іншого сегменту туристів.

На сучасному етапі розвитку туризму в Хмельницької області існує ряд проблем, які об'єднані в єдину систему і не дозволяють активно реалізовувати намічені стратегії. Одна з головних проблем, це інфраструктура, оскільки немає необхідного фінансування для проектування нових готелів та реконструкції вже існуючих засобів розміщення. Туристичний потенціал Хмельниччини є безмежним, але застаріла система організації туристичних маршрутів та відсутність спеціалізованого веб-сайту чи мобільного додатку стримують розвиток [12].

Хмельницька обласна державна адміністрація активно проводить зустрічі з органами місцевого самоврядування міст районного значення, представниками бізнесу щодо співпраці з метою реалізації туристичного потенціалу області, але як зазначено в «Програмі розвитку туризму Хмельницької області на 2021–2025 роки», прийнятій Хмельницькою обласною радою у 2020 році, є фактори, на які важко вплинути, спочатку туристичний сектор зазнавав глобальних втрат через запроваджені заходи боротьби з пандемією коронавірусу, потім через повномасштабну війну, тому складно прогнозувати подальший розвиток сфери.

З початку повномасштабної війни в Україні постраждали всі сфери економіки, зокрема, туристична галузь, яка наразі на межі банкрутства. Весь туристичний потік припадає на більш безпечні території, наприклад на західну частину України.

В той же час під час війни туризм у Хмельницькій області продовжує жити та розвиватися, адже тут небагато військових, інфраструктурних та великих промислових об'єктів. Місцевий туризм виріс на 60%, а за місяці повномасштабного вторгнення з'явилися нові туристичні послуги та напрями, які спрямовані на переселенців, біженців та звичайних туристів. Найбільш популярною туристичною послугою є волонтерський туризм як один з напрямів психологічної реабілітації, а найбільший туристичний потік спрямований на Кам'янець-Подільський та Бакоту [13].

Волонтерський туризм – це безкоштовні екскурсії, які почали проводити одразу після початку війни для біженців. Екскурсії тривають півтори години, і за цей час розповідається історія конкретного міста та які місця тут можна відвідати. Після цього люди починають цікавитися іншими маршрутами, що є в Хмельницькій області. Також відмічається зростання популярності активного відпочинку, оскільки саме цей вид туризму допомагає краще відволіктися та відпочити. Перш за все, туризм є важливим методом психологічної реабілітації постраждалих від війни, тому такий вид реабілітації користується попитом.

Попитом користуються велотури та еко-тури, які приваблюють велику кількість туристів, на жаль, у багатьох містах України заборонено кататися на велосипедах лісами через міну небезпеку, в той же час ліси Хмельницької області ліси не заміновані [14].

Програма розвитку туризму Хмельницької області на 2021–2025 роки має на меті створення умов для сталого розвитку туризму в Хмельницькій області, перетворення його на конкурентоспроможну, високорентабельну, глобально інтегровану галузь, здатну стати вагомим чинником прискорення соціально-економічного розвитку та консолідації суспільства, промоушен України у світі [9]. Згідно з програмою, основними напрямками розвитку туризму в області є покращення та відновлення транспортної інфраструктури, організація нових туристичних послуг, реставрація та ревіталізація пам'яток історії та культури, а також екологічна безпека туризму.

Для вирішення поставлених завдань розроблено рекомендації, що потребують термінового вирішення, зокрема:

- використання сучасних методів для просування та презентації області;
- підвищення ефективного використання історико-культурних та рекреаційних ресурсів області;
- сучасний розвиток та відновлення дорожньої інфраструктури на основних туристичних маршрутах;

- реконструкція і модернізація санаторно-курортних та туристично-рекреаційних закладів;
- створення та оновлення вже існуючих закладів готельного типу та закладів громадського харчування;
- покращення якості туристичних послуг;
- організація екскурсій та рекреаційних заходів, орієнтованих на всі вікові групи населення регіону, зокрема дітей, підлітків, молоді;
- запровадження нових туристичних маршрутів та тематичних екскурсійних програм;
- створення та виготовлення якісної рекламно-інформаційної та сувенірної продукції.

Одним із головних чинників, що стримує розвиток туристичної галузі та пов'язаний з маркетинговою складовою туристичної політики, це недостатній розвиток інформаційної інфраструктури туристичного бізнесу. Без розвитку цієї складової дуже складно внутрішнім та зовнішнім туристам швидко отримати доступ до корисної інформації про різні івенти, пропозиції, бронювання і резервування послуг, а також про цікаві туристичні місця Хмельницької області.

З метою посилення ролі туризму необхідно розробити та посилити маркетингову складову туризму, тому пропонуємо ряд заходів:

- визначення найбільш привабливих туристичних пропозицій шляхом проведення маркетингових досліджень туристичного ринку;
- розробка та впровадження обласних конференцій, семінарів та презентацій, присвячених проблемам розвитку туристичної сфери в області;
- розробка та оновлення туристичних маршрутів з урахуванням інтересів туристів до історико-культурних та рекреаційних ресурсів області, які можна буде впровадити на міжнародний туристичний ринок;
- презентація нових туристичних маршрутів на міжнародних туристичних конференціях та надання пропозицій щодо співробітництва з провідними туроператорами світу;
- розроблення для суб'єктів туристичної діяльності інформаційної інфраструктури, яка включає в себе веб-сайти та електронні інформаційні буклети, а також відповідно до міжнародних стандартів відновлення старих технічних, інформаційних та сервісних умов;
- активне використання PR засобів для створення привабливого туристичного іміджу області.

Висновки. У статті проведений аналіз сучасного стану розвитку туризму Хмельницької області, де виявлено, що область володіє достатнім туристичним потенціалом для того, щоб стати провідною туристичною дестинацією України. Хмельницька область має значні природні та історико-культурні ресурси для динамічного розвитку туризму та рекреації, але цей потенціал використовується недостатньо, що видно у специфіці регіонального управління та слабого промоушена туризму та рекреації. Запровадження та оновлення туристичних маршрутів з урахуванням інтересів туристів та пошук шляхів щодо ефективного поєднання різних видів туризму буде сприяти розвитку туризму в області.

З метою створення позитивного іміджу Хмельниччини як привабливої туристичної області, необхідні значні зусилля, а саме: розвиток медіа та соціального середовища, удосконалення системи інформування, поглиблення маркетингових досліджень та опитування, заохочення інвесторів вкладатись в реконструкцію та будівництво сучасних готелів, закладів харчування та інших видів та форм туристичної інфраструктури. Очікується велике зростання іноземних та внутрішніх туристів після закінчення воєнних дій, тому треба в повній мірі докласти зусиль, щоб виправити усі виявлені недоліки. Тільки тоді Хмельниччина, яка має необхідний туристичний потенціал, буде приваблювати не лише існуючий потік туристів, але й захопить інші сегменти туристичного ринку.

Список використаних джерел:

1. Баженова С. Е. Релігійний туризм: християнські святині Хмельниччини. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки*. 2013. (7). С. 117–119.
2. Буторіна В. Б. Сучасні тенденції діяльності підприємств туристичної сфери України та Хмельницької області. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2016. (19). С. 57–60.
3. Долинська О. О. Сільський туризм Хмельницької області: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки*. 2021. 26(1 (38)). С. 105–116.
4. Економічна статистика / Туризм. Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму (2000–2021 рр.). Головне управління статистики у Хмельницькій області. URL: http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/statinf/tur/tp_r.htm
5. Коваль Л. М., Церклевич В. С., Горун М. В. Сакральньо-релігійний туризм на Хмельниччині: надбання історико-архітектурної спадщини. *Географія та туризм*. 2014. (27). С. 119–129.
6. Костиук О. М. Туристичні ресурси і розробка туру Хмельницькою областю. URL: <http://tourism-book.com/books/book-42/chapter-1451/>
7. Мариняк Я., Стецько Н. Соціально-економічний аналіз туристичних підприємств Західного регіону України. *Наукові записки. Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : географія*. № 2. Тернопіль, 2019. С. 86–90.
8. Офіційний веб-сайт Хмельницької обласної державної адміністрації. URL: <http://adm.km.ua>
9. Програма розвитку туризму в Хмельницькій області на 2021–2025 роки. URL: <https://www.adm-km.gov.ua/?p=78829>
10. Танасійчук О. Ю. Особливості природної складової рекреаційного комплексу Хмельниччини. *Геополітика і екогеодинаміка регіонів*. 2014. Т. 10. Вип. 2. С. 790–798.
11. Хмельниччина туристична: історико-культурні, природно-географічні та економічні аспекти розвитку : [колективна монографія] / за ред. С. А. Копилова (гол. ред.), С. Е. Баженової (наук. ред.)). Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. Розділ 7. С. 120–149.
12. Збарський В. К., Грибова Д. В. Регіональні особливості інфраструктурного забезпечення розвитку туризму в Україні. *Агросвіт*. 2020. № 8. С. 23–29.
13. Туризм у Хмельницькому під час війни. URL: https://suspilne.media/254817-turizm-u-hmelnickomu-pid-cas-vijni/?fbclid=IwAR0vLFQzUXijObXe0YenepYGhRbvyvZUqCieZCKuHeVwUL_IM9HUzu-9dDY
14. Туризм на Хмельниччині в умовах війни: чи є попит на відпочинок та які напрямки обирають. URL: https://ye.ua/podorozhi/60603_Turizm_na_Hmelnichchini_v_umovah_viyni_chi_je_porip_na_vidpochinok_ta_yaki_napryamki_obirayit.html

References:

1. Bazhenova, S. E. (2013) Religious tourism: Christian shrines of Khmelnytsky region. *Bulletin of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University. Economic Sciences*, (7), pp. 117–119.
2. Butorina, V. B. (2016) Modern tendencies of activity of enterprises of tourist sphere of Ukraine and Khmelnytsky region. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Economics and management*, (19), pp. 57–60.
3. Dolynska, O. O. (2021) Rural tourism of Khmelnytskyi region: current state and prospects for development. *Bulletin of Odesa National University. Geographical and geological sciences*, 26(1 (38)), pp. 105–116.
4. Economic statistics / Tourism. Number of tourists served by tour operators and travel agents, by type of tourism (2000–2021). Main Department of Statistics in Khmelnytskyi region. Available at: http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/statinf/tur/tp_r.htm
5. Koval, L. M., Tserklevych, V. S., & Gorun, M. V. (2014) Sacral-religious tourism in Khmelnytsky region: heritage of historical and architectural heritage. *Geography and tourism*, (27), pp. 119–129.
6. Kostiuk O. M. Tourist resources and development of the tour of Khmelnytsky region. Available at: <http://tourism-book.com/books/book-42/chapter-1451/>

7. Maryniak, Y., & Stetsko, N. (2019) Socio-economic analysis of tourism enterprises in the Western region of Ukraine. Proceedings. *Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: geography*, no. 2. Ternopil, pp. 86–90.

8. Official website of Khmelnytskyi Regional State Administration. Available at: <http://adm.km.ua>

9. Tourism development program in Khmelnytskyi region for 2021–2025. Available at: <https://www.adm-km.gov.ua/?p=78829>

10. Tanasiychuk O. Y. (2014) Features of the natural component of the recreational complex of Khmelnytskyi region. *Geopolitics and ecogeodynamics of regions*, tom 10, vol. 2, pp. 790–798.

11. Khmelnytskyi tourist region: historical, cultural, natural-geographical and economic aspects of development: [collective monograph] (2015) / edited by S. A. Kopylov (chief editor), S. E. Bazhenova (scientific editor)]. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, chapter 7, pp. 120–149.

12. Zbarskyi V., Grybova D. (2020) Regional peculiarities of infrastructural support for the development of tourism in Ukraine. *Agroworld*, no. 8, pp. 23–29.

13. Tourism in Khmelnytskyi during the war. Available at: https://suspilne.media/254817-turizm-u-hmelnickomu-pid-cas-vijni/?fbclid=IwAR0vLFQzUXijObXe0YenepyGhRbvyn-ZUqCieZCKuHeVwUL_IM9HUzu-9dDY

14. Tourism in Khmelnytskyi region during the war: is there a demand for recreation and what destinations are chosen. Available at: https://ye.ua/podorozhi/60603_Turizm_na_Hmelnichchini_v_umovah_viyni_chi_je_popit_na_vidpochinok_ta_yaki_napryamki_obirayit.html